

УДК 329.78:316.723

СТРУКТУРНО-ТИПОЛОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ СУБКУЛЬТУРНОГО МОЛОДІЖНОГО РАДИКАЛІЗМУ

Є. О. Васильчук,
кандидат політичних наук, викладач Черкаського
державного бізнес-коледжу

Л. П. Чернова,
кандидат філософських наук, доцент, доцент Національного
педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Проаналізовано структурно-типологічні характеристики субкультурного молодіжного радикалізму. Визначено ідейно-світоглядні, інтелектуальні та стилістичні особливості сучасних субкультурних течій. Обґрунтовано авторську типологізацію субкультурного молодіжного середовища з урахуванням впливу на його розвиток суспільно-політичних чинників. Зроблено висновок про те, що експресивність і надмірна емоційність, соціально-нігілістичні форми і методи освоєння реальності окремих молодіжних субкультур знаходять свій вияв у радикалістських політизованих ідеологемах, формуючи у молодих людей настанови на протест, деструктивні дії та руйнування.

Ключові слова: молодіжні субкультури, радикалізм, класифікаційні схеми, молодіжне середовище, політизація свідомості.

E. O. Vasylichuk,
Ph.D, lecturer of Cherkassy state business-college

L. P. Chernova,
Ph.D, associate professor, assistant professor of the National Pedagogical University of M.P. Dragomanov

THE STRUCTURAL-TYOLOGICAL ORGANIZATION SUBCULTURAL YOUTH RADICALISM

Structural and typtological characteristics subcultural youth radicalism was analyzed. Ideological and philosophical, intellectual and stylistic features of contemporary subcultural trends were identified. Author's typology of subcultural youth environment was grounded, that was taking into account its impact on the development of social and political factors. It is concluded that the excessive emotionality and expressivity, social, nihilistic forms and methods of mastering reality some youth subcultures are expressed in radical politicized ideology, that forms young people guidance to protest, destructive action and destruction.

Key words: youth subculture, radicalism, classification schemes, youth, politicization of consciousness.

E. O. Васильчук,
кандидат политических наук, преподаватель Черкасского
государственного бизнес-колледжа

Л. П. Чернова,
кандидат философских наук, доцент, доцент
Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова

СТРУКТУРНО-ТИПОЛОГИЧЕСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СУБКУЛЬТУРНОГО МОЛОДЕЖНОГО РАДИКАЛИЗМА

Проанализированы структурно-типологические характеристики субкультурного молодежного радикализма. Определены идейно-мировоззренческие, интеллектуальные и стилистические особенности современных субкультурных течений. Обоснована авторская типологизация субкультурной молодежной среды с учетом влияния на ее развитие общественно-политических факторов. Сделан вывод о том, что экспрессивность и чрезмерная эмоциональность, социально-нигилистические формы и методы освоения реальности отдельных молодежных субкультур находят свое выражение в радикалистских политизированных идеологемах, формируя у молодых людей установки на протест, деструктивные действия и разрушение.

Ключевые слова: молодежные субкультуры, радикализм, классификационные схемы, молодежная среда, политизация сознания.

© Васильчук Є. О., Чернова Л. П., 2015

Постановка проблеми. Висока динамічність та мінливість сучасних суспільних процесів спричиняють необхідність вироблення адекватних механізмів адаптації та соціалізації молодіжного середовища. Процес освоєння молодими людьми соціальної реальності значною мірою зумовлюється впливом на їхню свідомість сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Трансльовані соціальними мережами та інтернет-сайтами стереотипи мислення і поведінки визначають вектори розвитку молодіжної культури, що характеризується поступовим злиттям соціальної реальності та цінностей віртуального світу. У свою чергу, це зумовлює подальшу структурування молодіжного середовища, спричинює появу і розвиток різноманітних субкультурних груп, спільнот і течій, які розрізняються між собою світоглядними композиціями, елементами зовнішньої стилістики, інтелектуально-естетичними вподобаннями, комунікативними навичками, поведінковими практиками тощо.

Аналіз останніх публікацій. Попри значний накопичений масив науково-теоретичних праць і емпіричного матеріалу на сьогодні досить складно обґрунтувати єдину структурно-типологічну конструкцію субкультурного молодіжного середовища. Множинність та варіативність світоглядних ідеалів сучасної молоді, нестабільність та нестійкість її соціально-поведінкових практик не дає змоги уніфікувати всі вияви субкультурної молодіжної активності в межах єдиної класифікаційної схеми, яка б об'єктивно відображала тенденції розвитку сучасного молодіжного соціуму. Актуальними для дослідників феномену субкультурного молодіжного радикалізму лишаються наукові розвідки С.Белановського, В.Бобахо, С.Карпіленя, С.Левікової, В.Писаревої та інших науковців, у яких фрагментарно висвітлюється це явище.

Метою статті є комплексний аналіз структурно-типологічних характеристик субкультурного молодіжного радикалізму, визначення критеріїв його класифікації та обґрунтування авторської типологізації субкультурного молодіжного середовища з урахуванням впливу на його розвиток суспільно-політичних чинників.

Виклад основного матеріалу. У межах сучасних соціальних теорій феномен субкультури подається як сукупність альтернативістських груп, спільнот і течій, чия соціокультурна діяльність збагачує й оновлює домінуючий у суспільстві культурний комплекс. Український науковець І.Чупахіна, досліджуючи особливості стратифікації сучасної культури, вирізняє такі субкультурні типи:

– *родинно-сімейна субкультура*, яка є первинною формою соціальної консолідації людства. Специфіка її звичаїв і традицій визначається кровною і ментальною спорідненістю людей;

– *етнічна субкультура*, яка формується на підставі досвіду спільного проживання на суміжних територіях, колективної господарської діяльності та захисту від зовнішньої небезпеки. Власний тип ментальності зазначеної субкультури ґрунтується на пам'яті про спільне походження та історію людей, що входять до цієї спільноти;

– *демографічна субкультура*, що виникає внаслідок вікових і статевих відмінностей, наявних усередині груп людей, які проживають спільно. Інтегративний потенціал представників цієї субкультури поєднує спільність потреб та інтересів, форм поведінки, ціннісних орієнтацій, соціально-побутових звичаїв та традицій окремих вікових і статевих груп;

– *конфесійна субкультура*, соціально-світоглядні позиції якої визначаються значним впливом певної релігійної доктрини. Солідаризм цієї людської спільноти визначається ідеалістичними сакралізованими уявленнями про наявну соціальну реальність;

– *професійна субкультура*, в основу якої покладені принципи групової свідомості та поведінкових практик, зумовлені специфікою технологій спільної діяльності в межах певної професії. Зазначені принципи відображаються в набутих навичках професійної підготовки, елементах соціальної етики, професійних традиціях і сленгу тощо;

– *соціально-станова субкультура*, що формується на підставі ставлення різних верств населення до форм і способів організації суспільного життя, що забезпечують дотримання невід'ємних прав і свобод особистості;

– *делінквентна, або кримінальна, субкультура*, представники якої орієнтуються на свідоме та цілеспрямоване порушення усталених соціальних норм і правил;

– *елітарна субкультура*, завданням якої є вироблення системи соціальних норм, що врегульовують відносини в усіх сферах суспільного життя, та здійснення контролю за їхнім дотриманням;

– *дозвільно-ідеологічна субкультура*, що поєднує групи людей зі специфічним типом мислення і поведінки, які прагнуть відстояти власні світоглядні ідеали та цінності [20, с. 38–41].

У реальному житті взаємодія зазначених субкультурних типів зумовлює ідейні взаємовпливи, запозичення елементів зовнішньої стилістики і фрагментів соціально-поведінкових практик. Інтегрований вияв соціокультурної діяльності цих

субкультурних типів міститься в різноманітних молодіжних субкультурних течіях, визначаючи їхні ідейно-світоглядні, інтелектуальні та стилістичні особливості.

Спроби дослідити структурно-типологічну організацію субкультурного молодіжного радикалізму знайшли своє відображення в класифікаційних схемах низки сучасних науковців. Багатоманітність цих схем дає змогу виокремити кілька напрямів класифікації субкультурного молодіжного простору.

Так, вагомим класифікаційним критерієм виступає *ідейно-емоційна спрямованість молодіжних субкультур*. Наприкінці 1980-х рр. з урахуванням цього критерію російські науковці С.Белановський та В.Писарева, досліджуючи молодіжну субкультуру «люберів», виокремили такі субкультурні течії:

- агресивну, яка ґрунтується на традиціях і звичаях кримінального середовища. Її характерною ознакою є невмотивована й неUTILІтарна агресія;

- гедоністичну, представники якої орієнтуються на отримання задоволення від життя. Вона характеризується низькою агресивністю і формується з метою спільного проведення молодими людьми дозвілля;

- ідеологічну, яка вирізняється особливим філософсько-екзистенційним світоглядом та відзначається високою емоційністю в його відстоюванні [2].

Указані автори підкреслюють, що пропонована ними класифікація стосується здебільшого опозиційно налаштованих щодо суспільства молодіжних субкультур і демонструє рівень довіри і схвалення молодими людьми наявних ідейно-культурних та поведінкових стандартів суспільного життя.

Відштовхуючись від цієї схеми, інший російський дослідник С.Сергєєв запропонував свою класифікаційну схему молодіжних субкультур, яка є найбільш поширеною в системі сучасної соціогуманітаристики. Він вирізняє такі субкультурні молодіжні течії:

- романтико-ескапістську, яка поєднує субкультури хіпі, індеаністів, толкієністів, байкерів;

- гедоністично-розважальну, що включає субкультури «мажорів», рейверів, реперів;

- кримінальну, презентовану субкультурами гопників та люберів;

- анархо-нігілістичну, або радикально-деструктивну, що включає субкультуру панків, ліворадикальні та правоекстремістські молодіжні спільноти [16, с. 96].

Схожу класифікацію молодіжних субкультур пропонує Г.Моргунова, яка виокремлює:

- прибічників музичних стилів (металісти, фолкери та ін.);

- субкультури політичної та ідеологічної спрямованості (екологісти, антифа);

- радикальні, анархічні групи (анархісти, автостоми);

- субкультури з ескапістським ухилом (байкери, індіаністи, растамани);

- розважальні субкультури (толкієністи, готи, вампіри, емо, флешмоб);

- субкультури, що сповідують здоровий спосіб життя (трейсери, стрейдж-ейдж);

- кримінальні субкультури («гопники», ультрасти);

- субкультури соціально-інтелектуальної спрямованості (неояпі, неофіти, падонки);

- релігійно-філософські субкультури (неохристияни, ню-ейдж тощо) [11, с. 15].

Українська дослідниця О.Якуба розширює наведені вище класифікаційні схеми такими категоріями:

- релігійно-містичні субкультури, світогляд яких поєднує догмати релігійно-містичних культур із традиціями та цінностями окремих молодіжних спільнот;

- еспатажно-протестні субкультури, належність до яких визначається несприйняттям наявної соціальної реальності й готовністю до силових дій;

- свавільно-самосудні субкультури, що поєднують представників робітничих родин, які провадять боротьбу з різними виявами відхилень від наявних суспільних ідеалів із застосуванням фізичної сили [24, с. 132–133].

Класифікаційні схеми інших науковців вибудовуються довкола ставлення молодіжних субкультур *до наявної системи суспільних відносин і домінуючого культурного комплексу*. Зокрема, вищезгадувана В.Писарева класифікує молодіжні субкультури за рівнем лояльності до панівної в суспільстві культури, вирізняючи такі течії:

- конформістську, що схвалює наявні в суспільстві культурні стандарти і норми;

- індиферентну, представники якої байдуже ставляться до наявних зразків офіційної культури;

- нонконформістську, яка демонстративно заперечує та відкидає деякі елементи базової культури.

Рівень інтегрованості молодіжних субкультурних спільнот у наявну соціокультурну систему дав змогу В.Писаревій виокремити агресивні та пасивні молодіжні субкультурні течії. Так, агресивно-конформістськими ця дослідниця

вважає «люберів» та комунарів, а агресивно-нонконформістськими – неонацистів та скінхедів. До пасивно-нонконформістських вона зараховує субкультури хіпі, брейкерів, металістів, ролерів, а індивідуально-пасивними вважає хайлафістів і толкієністів [14, с. 42].

Схожу класифікацію наводить у своєму дослідженні С.Левікова, яка, залежно від ставлення до панівного в суспільстві культурного комплексу, розрізняє конформні, умовно конформні та нонконформістські, або протестні, типи молодіжних субкультур. Ця дослідниця наголошує на тому, що переважна більшість молодіжних субкультур є нонконформістськими. Світогляд цих течій відзначається граничним радикалізмом, що може набувати ознак політизованості. Усередині цих молодіжних субкультур поширеною є думка про необхідність зміни наявного несправедливого суспільного ладу. Через це нонконформістська позиція зазначених субкультурних течій є демонстративно деструктивною. Сформований у них негативістський потенціал, на думку С.Левікової, є наслідком стрімкої маргіналізації суспільних відносин, поширення апатичних і експірістських настроїв [10, с. 253–254].

Г.Нігматуліна у своїй класифікаційній схемі значно розширює конформістську градацію молодіжних субкультур. Вона вважає, що конформістський потенціал субкультурних спільнот реалізується в межах таких течій:

- толерантна, представники якої є інтегрованими в наявну соціокультурну систему і не демонструють свого негативного ставлення до неї (байкери, брейкери, репери);

- нігілістична, у якій демонстрація молодими людьми власного стилю та цінностей є не символічним виявом протесту, а альтернативною пропозицією задля збагачення наявного в суспільстві культурного комплексу («мажори», бітники);

- негативно налаштована, що формується на негативістському сприйнятті панівної культури без прагнення її зруйнувати (хіпі, панки);

- агресивна, що поєднує протестно-активістські субкультурні спільноти, які бажають зруйнувати наявну соціокультурну систему (скінхеде) [12, с. 123–124].

Натомість О.Дядиченко актуалізує виключно нонконформістський аспект діяльності молодіжних субкультурних груп, розрізняючи такі течії:

- радикальні, або екстремістські;

- агресивні;

- соціально небезпечні.

Суспільну небезпечність таких спільнот цей науковець убачає в їхній здатності формувати і реалізовувати екстремістську діяльність [5].

Іншим класифікаційним критерієм є *об'єктивне місце молодіжних субкультур у системі суспільних відносин та їхнє суб'єктивне сприйняття власної присутності в суспільстві*. Англійський соціолог М.Брейк пропонує класифікувати молодіжні субкультури за рівнем їхньої девіантності, виокремлюючи такі субкультурні течії:

- нормальна субкультура, що поєднує молодіжні групи, які не мають особливих соціальних проблем;

- делінквентна субкультура, що включає молодіжні спільноти, які потенційно здатні здійснювати протиправні дії;

- культурні бунтарі, тобто прихильники конкретного напрямку мистецтва;

- політично активна молодь, що поєднує молодих людей із неординарними або радикальними політичними вподобаннями [25, с. 23].

Схожа класифікація обґрунтовується й російським дослідником Л.Шабановим, який, урахувавши рівень маргінального становища різних субкультурних груп і течій, розрізняє:

- молодіжні субкультури, виключені із соціуму;

- політизовані молодіжні субкультури, що формуються довкола гранично радикальних політичних ідей та поглядів;

- креативні молодіжні субкультури, які поєднують невизнаних суспільством із певних причин митців (письменників, художників, музикантів та ін.);

- молодіжні субкультури, які використовують політику для психологічного самоствердження;

- гедоністичні молодіжні субкультури, які прагнуть задовольнити свої інтелектуально-естетичні запити і потреби;

- конформістські молодіжні субкультури, які поєднують молодих людей за їхніми дозвільними інтересами [21, с. 12–14].

Д.Парфенюк, беручи до уваги наявні в молодіжному субкультурному просторі соціально-психологічні орієнтації, розрізняє комплексні та спеціальні субкультури. Комплексними вона вважає субкультури, що мають спільні соціально-психологічні якості, мотиваційні характеристики та стереотипи соціальної поведінки. На думку цієї дослідниці, зазначені субкультурні групи вирізняються стабільністю свого існування. Згуртованість таких субкультурних течій зумовлюється спільними ідейно-світоглядними орієнтаціями, психологічними мотиваціями, поведінковими стереотипами, зовнішньостильовою презентацією тощо. Надмірна артикуляція власної самодостатності може спричинити втрату зв'язку цих

груп із суспільством і домінантним у ньому культурним комплексом.

Натомість спеціальні субкультури, як вважає Д.Парфенюк, відзначаються неоднорідністю соціально-психологічних орієнтацій. Пріоритетом їхньої діяльності є спільне проведення вільного часу. Молоді люди, залучені до цих субкультур, не схильні до втрати зв'язку з домінантною культурою [13, с. 13–14]. У графічному вигляді класифікаційну схему молодіжних субкультур, що запропонована Д.Парфенюк, подано на рис. 1.

Рис. 1. Класифікація молодіжних субкультур за соціально-психологічними орієнтаціями [13, с. 13]

Соціально-психологічний чинник як спосіб консолідації молодіжного субкультурного простору простежується й у класифікації, запропонованій російською дослідницею С.Карпіленю. Розглядаючи соціалізаційні можливості молодіжних субкультур, вона поділяє ці спільноти за їхніми інтегративними можливостями. Так, на думку С.Карпілені, існують:

– «закриті» молодіжні субкультури з ретельно фіксованим членством;

– «напівзакриті» молодіжні субкультури, до яких може приєднатися певна кількість молодих людей, які беззаперечно не поділяють ідеї та погляди цих спільнот;

– «відкриті», які поєднують представників різноманітних молодіжних течій довкола спільної ідеї [7, с. 30].

За методами і напрямками діяльності, за допомогою яких виражається ставлення молодіжних субкультур до домінантної культури, ряд сучасних науковців проводять аналіз характеру і спрямованості потреб субкультурних груп і течій. На підставі отриманої інформації, зокрема, М.Белашова вирізняє:

– епатажні субкультури (готи, сучасні металисти, паркури), які є пасивними і соціально нейтральними;

– радикальні субкультури (скінхеди, спортивні фанати), які відзначаються своєю асоціальною спрямованістю й агресивним активізмом;

– респект-субкультури (япі, екологісти), які є активно просоціальними;

– «комп'ютерний андеграунд», що поєднує молодих людей, які виявляють свою активність у віртуальному просторі [3, с. 10].

Схожою є класифікація О.Резухіної, яка пропонує вирізняти такі типи молодіжних субкультур, як:

– агресивні, що базуються на демонстративному протиставленні «ми» – «вони» та сповідують культ сили;

– епатажні, соціально-психологічні орієнтації яких спрямовуються на порушення наявних у суспільстві норм і правил;

– альтернативні, що продукують стереотипи поведінки, форми проведення дозвілля і способи життя, які суттєво відрізняються від загальноприйнятих у суспільстві норм;

– соціальні, чия діяльність спрямовується на розв'язання конкретних соціальних проблем;

– політичні, активізм яких простежується у спробах зміни політичної ситуації в державі відповідно до своїх ідейних переконань [15].

Ураховуючи вплив соціально-психологічного чинника у структурі сучасної молодіжної культури, Л.Еррера виокремлює субкультурний і контркультурний складники. На її думку, вони розрізняються ставленням до базової культури суспільства, психологічними і соціально-груповими ознаками її представників [23, с. 274–275]. Схематично запропоновану нею класифікацію молодіжного субкультурного простору наведено в табл. 1.

**Класифікація субкультурного молодіжного простору
з урахуванням впливу соціально-психологічних детермінант [23, с. 274]**

Молодіжна субкультура			Молодіжна контркультура	
Музично орієнтовані	Творчо-іміджеві	Філософсько-світоглядні	Криміногенні	Сектантські
Готи, емо, альтернативники, транскультура, панки, металісти, рейвери	Графіті, фріки, фурі, рольовики, толкієністи	Стріт-ейдж, хіпі, растамани	Гопники, скінхеди	Сатаністи, моди

Інший науковець О.Толстих за напрямками діяльності вирізняє такі молодіжні субкультурні групи і течії:

- суспільно-політичні субкультури, які відстоюють різноманітні ідейно-політичні погляди;
- радикальні субкультури, які намагаються змінити наявний суспільний лад згідно зі своїми філософсько-етичними переконаннями;
- еколого-етичні субкультури, які зосереджують свою діяльність на проблемах охорони довкілля;
- субкультури, які диктують власний стиль життя, що суперечить загальноновизнаним у суспільстві нормам і правилам;
- нетрадиційно-релігійні субкультури (сатаністи);
- дозвільні субкультури, які поєднують прихильників певних видів спорту або інших форм проведення вільного часу [18, с. 63–64].

Динамічний розвиток молодіжних субкультур, мінливість та нестабільність їхніх виявів у реальному житті спонукали російську дослідницю С.Левікову виокремити «чисті» молодіжні субкультурні течії, які є своєрідною життєвою самоціллю для молодих людей, та «змішані» субкультурні групи, участь у яких є не самоціллю, а доповненням і компенсацією недоотриманих молоддю життєвих благ у формальних соціальних інститутах (система виховання, освіта, працевлаштування тощо) [9, с. 324].

На підставі цієї градації С.Левікова і В.Бобахо вважають, що молодіжний субкультурний простір містить такі типи і течії:

- субкультури, які об'єднують прихильників окремих стилів рок-музики (металісти, ролінги);
- субкультури, які орієнтуються на певні ідейно-політичні погляди (ностальгісти, анархісти);
- аполітичні ескапістські субкультури (хіпі, панки);
- естетські субкультури («мітьки»);
- субкультури, які сповідують «культ м'язів» та фізичної сили («качки»);
- кримінальні субкультури, які гуртуються за принципами агресивності, жорсткої організо-

ваності та протиправної діяльності («гопники», «любери» тощо) [4, с. 61].

Російський соціолог Т.Латишева, вивчаючи стадії внутрішнього розвитку молодіжних субкультур, обґрунтувала власну класифікаційну схему субкультурного руху, у якій наявні:

- субкультури минулого (1940–1980-ті рр. – «стиляги», тедді-бойз);
- реанімовані субкультури (1960–1990-ті рр. – хіпі, панки, готи);
- сучасні субкультури (зародилися кілька десятиліть тому і зараз не втрачають популярності) [8, с. 94].

Існують й інші види класифікаційних схем. Так, Т.Ісламшина поділяє молодіжні субкультури за провідними ціннісними орієнтаціями молоді [6, с. 70–71]; С.Фролов пропонує класифікувати молодіжні субкультури за належністю, взаєминами й рівнем спілкування молодих людей [19, с. 265]; О.Башлачов поділяє молодіжні субкультури за рівнем конформності [1] тощо.

Досить оригінальною є концепція «неможливості перетину молодіжних світів», запропонована О.Тарасовим. Він вважає, що молодіжний субкультурний простір містить низку «молодіжних світів», а саме:

- «золота молодь» у великих містах;
- наркоманська субкультура;
- кримінальна субкультура;
- «блакитна» тусовка;
- неофашисти та скінхеди;
- «нацболи» (націонал-більшовики);
- футбольні фанати;
- «попсовики»;
- «стара контркультура», що дотримується традицій хіпі 1960-х рр.;
- сатаністи;
- «нова контркультура», що поєднує традиції хіпі, націонал-більшовизму та лівацького революціонізму [17].

Аналіз спроб типологізації субкультурного простору з урахуванням різних критеріїв засвідчив, що практично в усіх, без винятку, класифікаційних схемах наявні характеристики, які визна-

чають ставлення молодіжних субкультурних груп і течій до суспільства і демонструють їхню роль та місце в ньому. Це, на нашу думку, є підставою для формування класифікаційної схеми, яка б відображала соціально-статусні та рольові позиції активістів субкультурних спільнот у політичних процесах.

Стан відчуженості від суспільства окремих молодіжних субкультурних груп і течій свідчить не лише про заперечення ними стандартів домінантної в суспільстві культури, а й указує на рівень довіри та поваги до наявних у суспільстві соціальних інститутів, які справляють безпосередній вплив на перебіг соціокультурних процесів. Низька сутнісна якість продуктів масової культури, повзуча абсурдизація громадської, зокрема, політичної, діяльності, позбавлення її змістовної насиченості та розчарування в чинних політичних діячах змушують активних молодих інтелектуалів шукати зразки для наслідування в політичних подіях минулого, дещо ідеалізуючи, романтизуючи та коригуючи їх під сучасні реалії.

Іншим шляхом є трансляція ілюзорних футуроутопій, що відображають пошуки субкультурних активістів ідеального суспільного ладу, який би відповідав їхнім баченням, потребам та інтересам. Це зумовлює схильність соціально активних молодих людей до андеграундних форм вияву своєї ідентичності, надмірного радикалізму та застосування гротескно-епатажних засобів своєї маніфестації в реальному житті.

Т.Щепанська у своєму дослідженні «Антропологія молодіжного активізму» вказує на те, що неполітичні або неформально-політичні молодіжні групи і течії заперечують наявність у них ідейно-політичних переконань, не можуть їх логічно викласти або постулюють ідейний плюралізм як основу своєї світоглядної платформи. Через це, на її думку, у сучасному урбанізованому соціумі інтегративним чинником для таких молодіжних субкультур є не певна ідейно-політична доктрина, а особливості життєвого стилю, що привертають увагу суспільства до їхньої діяльності [22, с. 263].

Безумовно погоджуючись із цією думкою, варто наголосити на тому, що процес політизації світоглядних орієнтирів та діяльності молодіжних субкультурних спільнот, як правило, має непрямий, опосередкований характер і здійснюється через певні культурні продукти (здебільшого музичні та літературні). Вони несуть на собі відбиток ідейно-політичних уподобань своїх продуцентів (музикантів, поетів, письменників) і можуть у дещо романтизованій формі визначати ставлення окремих молодіжних субкультурних

груп і течій до суспільно-політичних перетворень. Це, у свою чергу, є мотивацією приєднання активістів субкультурних спільнот до суб'єктів політики (рухів, об'єднань, партій тощо) або гуртування довкола окремих громадських і політичних діячів.

Особливості впливу політичних чинників на світогляд і соціально-поведінкову практику молодіжних субкультур дають змогу класифікувати їх за такими течіями:

- політично нейтральна, або індиферентна, що поєднує представників молодіжних субкультур, які не цікавляться політикою й уникають потрапляння до цієї сфери;

- політично поміркована, представники якої мають певні ідейно-політичні переконання, що відображають їхнє ставлення до політичних процесів, але не беруть безпосередньої участі в них;

- радикально-деструктивна, або епатажно-нонконформістська, що поєднує молодих бунтарів, які надають перевагу певним радикалістським ідейно-політичним доктринам і екстремістським методам вуличного активізму.

Висновки. Таким чином, полікритеріальність та множинність класифікаційних схем субкультурного простору вказує на складність і багатоманітність молодіжної протестності та радикалізму. Його вияви вимагають комплексного застосування різних методів дослідження і тлумачення. Проведений аналіз засвідчив, що субкультурні течії мають різне соціокультурне значення, а феномен молодіжних субкультур не є монолітним явищем. У свою чергу, це зумовлює необхідність урахування сутності та специфіки кожної субкультурної групи.

Чинниками, що суттєво впливають на розширення молодіжного субкультурного простору, є необхідність пошуків змістовного дозвілля, однодумців, самоствердження в колективі та суспільстві, задоволення своїх культурно-естетичних ідеалів, що інколи можуть суперечити цінностям домінантної культури, набуваючи соціально-нігілістичних ознак. Зазначені чинники, на нашу думку, можуть закладати підстави для політизації свідомості та соціальної практики представників молодіжних субкультур. Ці процеси посилюються під час цілеспрямованого впливу з боку андеграундних музикантів, митців, поетів, письменників або маргінальних політиків, які постають у ролі «ідеологів» різних груп і течій молодіжного субкультурного середовища.

За таких умов політика подається як своєрідна «гра», що забезпечує вихід протестних енергій, задоволення потреб у пошуках однодумців та

спілкуванні з ними, колективній безпеці, створенні ілюзорних можливостей впливати на волю інших осіб, у тому числі силовим шляхом. Контркультурні орієнтації окремих молодіжних субкультур, супроводжувані спробами поставити під сумнів та зруйнувати наявний знаково-символічний порядок (перебування цих субкультур в опозиції до «материнської» культури), базуються на ерзац-революціонізмі та нігілістично забарвленій протестності. Експресивність і надмірна емоційність, соціально-нігілістичні форми і ме-

тоди освоєння реальності окремих молодіжних субкультур знаходять свій вияв у радикалістських політизованих ідеологемах, формуючи у молодих людей настанови на протест, деструктивні дії та руйнування. Цим створюються можливості для приєднання до різноманітних, здебільшого маргінальних, суб'єктів політики.

Серед перспективних напрямів подальших досліджень є аналіз особливостей розвитку субкультури панків як екстремального вияву молодіжного радикалізму.

Список використаних джерел

1. Башлачев А. Игра в бунт / А. Башлачев // Алфавит (Москва). – 2000. – № 045. – 9 нояб.
2. Белановский С. Субкультура «люберов» [Электронный ресурс] / С. Белановский, В. Писарева // [Личный сайт Сергея Белановского]. – Режим доступа : <http://www.sbelan.ru/content/субкультура-«люберов»>
3. Белашова М. О. Подростковые субкультуры в современной России : автореф. дис. ... канд. соц. наук : спец. 22.00.06 «Социология культуры» / Белашова М. О. – Ставрополь, 2011. – 30 с.
4. Бобахо В. А. Современные тенденции молодежной культуры: конфликт или преемственность поколений? / В. А. Бобахо, С. И. Левикова // Обществ. науки и современность. – 1996. – № 3. – С. 61–69.
5. Дядиченко О. В. Деструктивный потенциал молодежных субкультур [Электронный ресурс] / О. В. Дядиченко // [Сайт «Наука и образование против террора»]. – Режим доступа : <http://scienceport.ru/content/деструктивныи-потенциал-молодежных-субкультур>
6. Исламшина Т. Г. Молодежные субкультуры / Т. Г. Исламшина, Р. С. Цейтлин, А. Л. Сагалаев. – Казань : Изд-во КГТУ, 1997. – 116 с.
7. Карпиленя С. С. Молодежная субкультура как способ социализации молодежи в условиях модернизации российского общества : автореф. дис. ... канд. соц. наук : спец. 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / Карпиленя С. С. – Ростов-н/Д, 2009. – 35 с.
8. Латышева Т. В. Феномен молодежной субкультуры: сущность, типы / Т. В. Латышева // СОЦИС. – 2010. – № 6. – С. 93–101.
9. Левикова С. И. Молодежная субкультура : учеб. пособие / С. И. Левикова. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 608 с.
10. Левикова С. И. Феномен молодежной субкультуры (Социально-философский аспект) : дис. ... д-ра филос. наук : 09.00.11 / Левикова Светлана Игоревна. – М., 2002. – 358 с.
11. Моргунова Г. Е. Социокультурная среда города как фактор формирования современной молодежной субкультуры : автореф. дис. ... канд. культуроло-

References

1. Bashlachev A. Yhra v bunt / A. Bashlachev // Alfavyt (Moskva). – 2000. – # 045. – 9 noyabrya.
2. Belanovskyy S. Subkul'tura «lyuberov» [Электронный ресурс] / S. Belanovskyy, V. Pysareva // [Lychnyy sayt Serheya Belanovskoho]. – Rezhym dostupa : <http://www.sbelan.ru/content/subkul'tura-«lyuberov»>
3. Belashova M. O. Podrostkovyye subkul'tury v sovremennoy Rossyy : avtoref. dyss. na soyskanye nauch. stepeny kand. sots. nauk : spets. 22.00.06 «Sotsyolohyya kul'tury» / M. O. Belashova. – Stavropol', 2011. – 30 s.
4. Bobakho V. A. Sovremennyye tendentsyy molodezhnoy kul'tury: konflykt yly preemstvennost' pokolenyy? / V. A. Bobakho, S. Y. Levykova // Obshchestvennyye nauky y sovremennost'. – 1996. – # 3. – S. 61–69.
5. Dyadychenko O. V. Destruktyvnyy potentsyal molodezhnykh subkul'tur [Электронный ресурс] / O. V. Dyadychenko // [Sayt «Nauka y obrazovanye protyv terrora»]. – Rezhym dostupa : <http://scienceport.ru/content/деструктивныи-потенциал-молодежных-субкультур>
6. Yslamshyna T. H. Molodezhnyye subkul'tury / T. H. Yslamshyna, R. S. Tseytlyn, A. L. Sahalaev. – Kazan' : Yzd-vo K•HTU, 1997. – 116 s.
7. Karpylenya S. S. Molodezhnaya subkul'tura kak sposob sotsyalyzatsyy molodezhy v uslovyakh modernyzatsyy rossyyskoho obshchestva : avtoref. dyss. ... kand. sots. nauk : spets. 22.00.04 «Sotsyal'naya struktura, sotsyal'nie ynstytuty y protsessi» / S. S. Karpylenya. – Rostov-na-Donu, 2009. – 35 s.
8. Lатышева Т. В. Fenomen molodezhnoy subkul'tury: sushchnost', typy / T. V. Lатышева // SOTSYS. – 2010. – # 6. – S. 93–101.
9. Levykova S. Y. Molodezhnaya subkul'tura : ucheb. posobyе / S. Y. Levykova. – M. : FAYR-PRESS, 2004. – 608 s.
10. Levykova S. Y. Fenomen molodezhnoy subkul'tury (Sotsyal'no-fylosofskyy aspekt) : dyss. ... d-ra fylos. nauk : spets. 09.00.11 / Levykova Svetlana Yhorevna. – M., 2002. – 358 s.
11. Morhunova H. E. Sotsyokul'turnaya sreda horoda kak faktor formirovaniya sovremennoy molodezhnoy subkul'tury : avtoref. dyss. ... kand.

- гии : спец. 24.00.01 «Теория и история культуры» / Моргунова Г. Е. – Кемерово, 2010. – 23 с.
12. Нигматулина Г. А. Особенности процессов инкультурации российской молодежи в конце XX века – начале XXI века / Г. А. Нигматулина. – Казань : Информ.-издат. центр при Управлении делами Президента Республики Татарстан, 2008. – 126 с.
13. Парфенюк Д. В. Социально-психологическая направленность представителей молодежных субкультур : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05. «Социальная психология» / Д. В. Парфенюк. – М., 2011. – 24 с.
14. Писарева В. А. Агрессивно-конформистская субкультура молодежи России / В. А. Писарева // Молодежь России на рубеже 1990-х годов. – М. : Российская академия наук, 1992. – 159 с.
15. Резухина Е. В. Подростковые и молодежные субкультуры: психологический аспект [Электронный ресурс] / Е. В. Резухина // Сайт Валеоцентра Зареченского района г. Тулы. – Режим доступа : http://www.valeocentre.ru/12_9.html
16. Сергеев С. А. Молодежные субкультуры в республике / С. А. Сергеев // СОЦИС. – 1998. – № 11. – С. 97–102.
17. Тарасов А. Кому союзник товарищ Че. Молодежь в провинции – новый тип оппозиции / А. Тарасов // Век. – 2000. – № 42. – 20–27 окт.
18. Толстых А. В. Взрослые и дети: парадоксы общения / А. В. Толстых. – М. : Педагогика, 1988. – 128 с.
19. Фролов С. С. Основы социологии / С. С. Фролов. – М. : Юрист, 1997. – 364 с.
20. Чупахина И. В. Типология субкультур / И. В. Чупахина // Культура народов Причерноморья. – 2005. – № 68. – С. 38–41.
21. Шабанов Л. В. Социально-психологические характеристики молодежных субкультур анализ : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Социальная психология» / Шабанов Л. В. – Томск, 2002. – 21 с.
22. Щепанская Т. Б. Антропология молодежного активизма / Т. Б. Щепанская // Молодежные движения и субкультуры Санкт-Петербурга / ред. В. В. Костюшев. – СПб., 1999. – С. 262–302.
23. Эррера Л. М. Социально-психологические детерминанты образования молодежных субкультур / Л. М. Эррера // Вест. Рос. гос. гуманитар. ун-та. – 2010. – № 17 (61)/10. – С. 274–285.
24. Якуба О. Молодіжні рухи та їх базова типологізація / О. Якуба // Незалеж. культурол. часопис «Ї». – 2002. – № 24. – С. 127–134.
25. Brake M. The sociology of youth cultures and youth subcultures in America, Britain and London / M. Brake. – Routledge and Kegan Paul, 1995. – 240 p.
- kul't. : spets. 24.00.01 «Teoryya y ystoryya kul'tury» / H. E. Morhunova. – Kemerovo, 2010. – 23 s.
12. Nyhmatulyna H. A. Osobennosty protsessov ynkul'turatsyy rossyyskoy molodezhy v kontse XX veka – nachale XXI veka / H. A. Nyhmatulyna. – Kazan' : Ynformatsyonno-yzdatel'skyy tsentr pry Upravlenyy delamy Prezydenta Respublyky Tatarstan, 2008. – 126 s.
13. Parfenyuk D. V. Sotsyal'no-psykholohycheskaya napravlennost' predstaviteley molodezhnikh subkul'tur : avtoref. dyss. ... kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.05. «Sotsyal'naya psykholohyya» / D. V. Parfenyuk. – M., 2011. – 24 s.
14. Pysareva V. A. Ahressyyno-konformystskaya subkul'tura molodezhy Rossyy / V. A. Pysareva // Molodezh' Rossyy na rubezhe 1990-kh hodov. – M. : Rossyyskaya akademya nauk, 1992. – 159 s.
15. Rezhukhyna E. V. Podrostkovie y molodezhnie subkul'tury: psykholohychesky aspekt [Elektronniy resurs] / E. V. Rezhukhyna // Sayt Valeotsentra Zarechenskoho rayona h. Tuli. – Rezhym dostupa : http://www.valeocentre.ru/12_9.html
16. Serheev S. A. Molodezhnie subkul'turi v respublyke / S. A. Serheev // SOTsYS. – 1998. – # 11. – S. 97–102.
17. Tarasov A. Komu soyuznyk tovaryshch Che. Molodezh' v provyntsyy – novyy typ oppozytsyy / A. Tarasov // Vek. – 2000. – # 42. – 20–27 okt.
18. Tolstykh A. V. Vzrosliye y dety: paradoksi obshchenyya / A. V. Tolstykh. – M. : Pedahohyka, 1988. – 128 s.
19. Frolov S. S. Osnovi sotsyolohyy / S. S. Frolov. – M. : Yuryst, 1997. – 364 s.
20. Chupakhyna Y. V. Typolohyya subkul'tur / Y. V. Chupakhyna // Kul'tura narodov Prychernomor'ya. – 2005. – # 68. – S. 38–41.
21. Shabanov L. V. Sotsyal'no-psykholohycheskye kharakterystyky molodezhnikh subkul'tur analiz : avtoref. dyss. ... kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.05 «Sotsyal'naya psykholohyya» / L. V. Shabanov. – Tomsk, 2002. – 21 s.
22. Shchepanskaya T. B. Antropolohyya molodezhnoho aktyvyzma / T. B. Shchepanskaya // Molodezhnie dvyzhenyya y subkul'turi Sankt-Peterburha / red. V.V.Kostyushev. – SPb., 1999. – S. 262–302.
23. Er'erra L. M. Sotsyal'no-psykholohycheskye determynanty obrazovanyya molodezhnykh subkul'tur / L. M. Er'erra // Vestnyk Rosyyskoho hosudarstvennoho humanyarnoho unyversyteta. – 2010. – # 17 (61)/10. – S. 274–285.
24. Yakuba O. Molodizhni rukhy ta yikh bazova typolohizatsiya / O. Yakuba // Nezalezhnyy kul'turolohichnyy chasopys «Yi». – 2002. – # 24. – S. 127–134.
25. Brake M. The sociology of youth cultures and youth subcultures in America, Britain and London / M. Brake. – Routledge and Kegan Paul, 1995. – 240 p.